

OLOF EHRENKRONA:

Varför trepartiregering?

Trepartialternativets styrka är inte ambitionen hos respektive partiledningar. Den finns på vissa håll men inte på andra. Nej den ligger i att den ekonomiska verkligheten tvingar fram en politik som socialdemokraterna saknar viljan att föra och mittenpartierna inte har styrkan att ensamma genomdriva. Det skriver Olof Ehrenkrona, sekreterare i Moderata Samlingspartiet.

I en artikel i Dagens Nyheter ställer riksdagsmannen Daniel Tarschys fråga vilken regering som skall föra Sverige i krisen. Frågan är belysande för folkpartiets ställning i svensk politik. Det är inte vilka åtgärder som måste till för att återställa den ekonomiska balansen som intresserar folkpartisterna, utan vilken regeringskonstellation som skall uppträda på arenan.

Det skall inte förnekas att Tarschys fråga kan vara relevant men endast under förutsättning att regeringsfrågan diskuteras med utgångspunkt i vilken politik som Sverige behöver. Inte heller här emellertid den folkpartistiska argumentationen särskilt klagande. Det taktiska resonemanget är avslöjande.

För något år sedan var den högsta domen inom folkpartiet att Sverige skulle ha så smalt baserade regeringar som möjligt. Det var ett arv från C G Ekman's dagar. Endast en fp-regering kunde – här ten 1978 – säkra den nödvändiga självrelsefriheten mellan de fastlåsta dogmerna på ytterkanterna. Nu representerar en samlingsregering höjden av klokhet. Det är bara genom en sådan som samförståndslösningar kan åstadkommas.

Den som söker en minsta gemensam nämnare mellan dessa till synes oförenliga ståndpunkter torde finna den i det faktum att i bägge fallen folkpartisterna förväntar sig att folkpartiet återfinns i regeringen. Intressepolitik skulle det kallas om det gällde centerpartiet. Kanske kan man för folkpartiets fall tala om intressepolitik med individuell anknytning.

En diskussion i regeringsfrågan är självklar och nödvändig inför varje val. Väljarna har rätt att få ta ställning till alternativa regeringar. Men ett taktiskt lurpsande som syftar till att dölja reella meningssmottagningar istället för att öppet redovisa de sakpolitiska alternativen är att undandra väljarna deras beslutsunderlag. Det motverkar consensus i samhället i stället för tvärtom. Svikna vallöften som i regeringsställning degraderats till olyckliga formuleringar är ingen bra grogrund för samförstånd. De föder bara missnöje. Intrycket förstärks av att politikerna manövrerar för att säkra sina egna maktpositioner oberoende av väljarnas utslag.

Samlingsregering — inte liberalt

Det nymornade folkpartistiska intresset för samlingsregeringar är tankeväckande mot bakgrund av de senaste årens debatt mellan moderater och folkpartister om vem som främst slår vakt om de liberala idéerna i svensk politik. Det visar hur förvånansvärt lätt det är för ledande folkpartister att bortse från själva kärnan i det liberala idéarbetet. Det akuta politiska stämningssläget känns så intensivt att de tanklöst struntar i det förflutna och rycker på axlarna åt konsekvenserna inför framtiden.

Samlingsregeringstanken svär mot den liberala demokratisynen. Själva syftet med en samlingsregering är ju att motverka den pluralism som är kärnan i liberalernas demokratiuppfattning. En fri och öppen debatt och konkurrens på den politiska arenan kan ställa till besvär i vissa natio-

nella krislägen då det gäller att uppträda enligt utåt. Men att använda samlingsregeringar för att lösa interna konflikter är snarast bisarrt. Dessa skall ju lösas genom en fri konstruktiv debatt som syftar till ömsesidiga hänsynstaganden. Mångfalden i sig skapar förutsättningar för en rimlig avvägning mellan olika individuella och kollektiva intressen.

Konflikten mellan en liberal samhällsuppfattning och förordet för en samlingsregering blir än mer uppenbar med tanke på vad det liberala intellektuella förhållningssättet måste få för konsekvenser för det politiska arbetet. För en liberal är det självklart att värdera ett argument eller en åsikt med utgångspunkt från en förnuftsmässig prövning av tillgängliga fakta — inte mot bakgrund av vem som företräder åsikten eller framför argumentet. Guilt by association och tron att majoriteten alltid har rätt är båda lika oförenliga med den intellektualism som utgör en av grundstenarna i den västerländska demokratin. Av detta följer att en samlingsregering i sig inte ger några garantier för en förnuftig politik. En samlingsregering är bra om den för en bra politik. Men den är en katastrof om den för en dålig politik eftersom det enda som är säkert är att den får igenom sina förslag.

Politisk liturgi

Tankarna om en samlingsregering representerar dock inte något helt nytt i folkpartiet. De är tvärtom en logisk följd av det liturgiska betraktelsesätt som partiet på senare år tillägnat sig. Skatteuppgörelsen

är ett gott exempel på detta. Det faktum att man får tillåtelse att uppträda tillsammans med socialdemokraterna och kan karakterisera uppgörelsen som ett utslag av brett samförstånd har ansetts motivera ett utplånande av folkpartiets identitet i sakfrågan. Över en natt beslöt sig partiet för att acceptera en skattepolitik som det bekämpat i tio år. Att vara överens är det viktiga. Vad man är överens om är mindre betydelsefullt. Begreppet breda lösningar blir något av en besvärjelse.

Samma liturgiska betraktelsesätt slår igenom i analysen av motståndaren – socialdemokraterna. Att dessa muntligen erkänner marginalskatterna som ett problem utmålas som en stor seger. Att partiet i sak kräver betydligt högre marginalskatter än de som folkpartiet bekämpat under hela 1970-talet tycks inte spela någon roll.

Skatteuppgörelsen var en stor sakpolitisk framgång för Olof Palme. I den godtar centern och folkpartiet ett höjt totalt skattetryck, att inflationen automatiskt får höja skatterna och skärpa marginalskatterna, den socialdemokratiska fördelningspolitiken från 1970-talet och en modell för inkomstpolitik som ger socialdemokraterna och LO mer eller mindre vetorätt.

Det är inte konstigt att det blev så. Socialdemokraterna gick in i förhandlingarna med utgångspunkten att vinna i sak. Annars fick det vara. Mittenpartiernas utgångspunkt var att komma överens. Det socialdemokratiska priset var högt för att ta en uppgörelse. Mittenpolitiken gick på realisation. Det viktiga var ju att vara

överens. Socialdemokraternas sakpolitiska vinster gav, som så ofta förr, också en taktisk utdelning som knappast skämde uppgörelsen från deras utgångspunkter. Moderaterna, som mera såg till saken än formen, tvingades avgå.

Mittenpolitik???

Skattediskussionerna visade på en fundamental skillnad mellan socialdemokraterna och moderater å ena sidan och center- och folkpartister å den andra. Socialdemokraterna och moderater kompromissar med utgångspunkt från den egna övertygelsen. Väljarnas mandat i sakfrågorna utgör en viktig inspirationskälla och en viktig restriktion för deras uppträdande i regerings- och riksdag. Mittenpartierna däremot – sedan kärnkraftsfrågan avvecklats – själva mittenpositionen som det väsentliga. Regimskiftet var en historisk nödvändighet sade folkpartisterna 1976 och framhöll detta som ett försvar för att man samverkade med moderaterna. Det var en medveten nedtoning av de sakliga motiven. Nu efter 6 års samverkan med moderaterna blir det övergripande målet att sluta en överenskommelse med socialdemokraterna. De taktiska dispositionerna sätts i första rummet. De sakpolitiska motiven kommer i andra hand.

Mittenpartierna är inte oärliga i meningens att de medvetet sätter spelet före saken. De tror sig vinna i sak, men sätter på vilket de driver sin politik gör att de saknar styrkan i det avgörande momentet – beslutstillfället. Så t ex har viljan att inte stöta sig med socialdemokraterna

gjort Birgit Friggebo till en av de passivaste bostadsministrar Sverige haft. Folkpartistiska krav på bostadspolitiken har konsekvent fått vika om de kommit i konflikt med krav från socialdemokraterna eller dem närstående intresseorganisationer. Hon har ibland tvingats att vidta åtgärder som stött socialdemokraterna. Men den aktiva viljan att föra en liberal politik har saknats.

Mittenpolitiken definieras inte med utgångspunkt från vad de två partierna tycker. Definitionen utgår ifrån vad socialdemokrater och moderater tycker. Detta framgick av Ola Ullstens inlägg i höstens avslutande riksdagsdebatt. Symptomatiskt är också att en ledande mittenföreträdare på ett sammanträde i en statlig utredning begärde att få ta del av socialdemokraternas och moderaternas särskilda yttranden just med hänvisning till att han måste veta var mittenlinjen fanns. Socialdemokraten i utredningen lär ha begärt att få detta till protokollet som ett uttryck för mittenpolitikens innersta mening.

Det säger sig självt att en politisk strategi som bygger på att den ena eller den andra samverkan är ett självändamål är såväl sakligt som intellektuellt ohållbar i längden. Lika självklart är att ett parti som låter andras positioner bestämma sin politik förlorar sin roll som en självständig politisk kraft.

Moderata Samlingspartiet var på väg att göra misstaget att sätta formen före saken 1976, men räddades av den ekonomiska krisen som gjorde en kursomläggning ofrånkomlig. Verkligheten tvingade

helt enkelt fram en hygglig politik.

Tre år tidigare, när trepartisamverkan sågs som ett självändamål är det inte säkert att moderaterna hade klarat av att bevara sin trovärdighet. Maktskiftet var ju så efterlängtat och att moderaterna var rädda för att isoleras är ingen hemlighet. För ett parti som befunnit sig så länge i opposition som nästan ett halvsekel är det heller inte så konstigt om det framstår som viktigare att erövra regeringsmakten än att göra något förnuftigt med den.

(m) accepterar inte (s)-skatteuppgörelsen

Numera är situationen ganska annorlunda. Moderaterna har en inställning till regeringsansvaret som ligger nära socialdemokraternas traditionella syn. Att inneha regeringsansvaret är viktigt, men att fullfölja det är ännu viktigare. I 1982 års val väljer svenska folket den regering som de förväntar sig definitivt skall få Sverige på rätt väg. Nästa riksdag och regering får svenska folkets entydiga uppdrag att lösa krisen och inte bara prata om den. Härefter ligger följaktligen klara bergansningar för politiken som det möjligas konst. Det går inte att sluta uppgörelser i regeringsfrågan som är kontraproduktiva från samhälls-ekonomiska utgångspunkter. Det får därför anses helt uteslutet att moderaterna accepterar skatteuppgörelsen så länge den har en utformning som direkt negativt påverkar möjligheterna att sanera ekonomin.

Hur går då detta ihop med moderaternas upprepade ställningstaganden för en

trepartiregering? Om detta bör sägas följande:

En majoritetsregering är ett viktigt mål för att inte säga en förutsättning för att den nödvändiga politiken skall kunna drivas med kraft och konsekvens. En minoritetsregering kommer, oberoende av dess ambitioner, att få oerhört svårt att fullfölja en politik som kan återställa balansen i Sveriges ekonomi. Men skall det vara någon idé med en majoritetsregering måste den självfallet ha ett program som håller för den ekonomiska verkligheten. Socialdemokraterna har en ekonomisk politik som ligger vid sidan av det mesta som är förnuftigt. Ökat budgetunderskott, växande offentlig sektor, och höjda skatter är deras lösning på en ekonomi som är i kris just därför att budgetunderskottet är för stort, den offentliga sektorn för stor och skatetrycket alldeles för högt. Att socialdemokraterna tillåts dominera svensk politik kan mot den bakgrunden knappast vara förenligt med Sveriges ekonomiska intressen.

I den situationen är självklart trepartialternativet att föredra. Under 6 år har en i stort sett gemensam grundsyn formats i de ekonomisk-politiska frågorna. Om de tre partierna på strikt sakliga grunder värderade den politik som måste till är det ingen tvekan om att det skulle gå att skapa enighet kring ett slagkraftigt trepartialternativ. Problemet är att moderaterna och mitten ännu så länge har skilda åsikter om betydelsen av skatteuppgörelsens konsekvenser i förhållande till de taktiska vinsterna av att vara överens med socialdemo-

kraterna. Det medges gärna att det är lämpligt för Moderata Samlingspartiet att sätta skattekraften före taktiken. Det är ju inte moderaterna som behöver gå till Canossa i samband med skatteuppgörelsen med socialdemokraterna spricker. Ändå kvarstår att mitten värderar samarbetet åt vänster högre än ett samarbete med Moderata Samlingspartiet så länge man inte är beredd att föra diskussioner i sakfrågan med utgångspunkt i vilken skattepolitik som bäst är ägnad att stimulera ekonomisk tillväxt och återställa balans i den svenska ekonomin.

Mittens problem

Det är således mittenpartierna och Moderata Samlingspartiet som har svårt att förstå valet framför sig om det skulle bli en borgerlig majoritet. Det spelar ingen roll hur många ledarskribenter och mittenpartister som hävdar att det är på moderaterna det hänger om det blir en ny trepartiregering. Verkligheten ser annorlunda ut. Moderaterna kan kompromissa inom ramen för ett program som skapar förutsättningar för att den ekonomiska balansen återställs. Men partiet har självfallet ett intresse av att medverka i en regering för en politik som ytterligare försvarar Sveriges ekonomi. En trepartiregering för en socialdemokratisk politik kan ha något annat syfte än att utestänga socialdemokraterna från att föra den. Och det är en orimlig hållning.

Exakt samma argument är tillämpligt på varje borgerlig minoritetsregering. Mittenpartiet och folkpartiet binda sig för en politik som har moderaternas stöd bör

bildas en trepartiregering. Vill de föra en politik som bygger på breda lösningar kring socialdemokratiska förslag är det inte mer än rimligt att moderaterna intar samma hållning till denna som till en socialdemokratisk regering. Den fällt därför att dess program inte är ägnat att klara Sverige ur krisen. Att ett eller två borgerliga partier står för otillräckliga förslag, kan inte berättiga till en annan behandling än socialdemokraterna skulle få.

Det är i den situationen som mittenpartierna har att välja. Valet att samverka med moderaterna förutsätter inte några principiella avsteg från den politik som mitten medverkat till under trepartiregeringarna. Det vore inte sakligt motiverat. Däremot ställer den ekonomiska verkligheten andra krav på kraften och målmedvetenheten i politiken.

En samverkan med socialdemokraterna förutsätter dock en radikal kursomläggning i väsentliga hänseenden. Varje föreställning om möjligheterna för en sådan samverkan måste bygga på antingen att socialdemokraterna är beredda att acceptera den politik som de idag på nästan samtliga punkter motsätter sig, eller att socialdemokratiska förslag är mer ägnade att lösa Sveriges problem än dagens regeringspolitik. Att socialdemokraterna skulle lägga sig platt på magen för att ånjuta förmånen av att samverka med centern och folkpartiet förefaller mindre sannolikt. Ett regeringsinnehav tillsammans med eller med stöd av socialdemokraterna skulle troligen förutsätta ett erkännande från mitten av att allt man medverkat till under

de gångna åren varit fel. Eftersom detta inte stämmer i sak torde en sådan helomvändning skapa ett antal trovärdighetsproblem.

Blockpolitiken en realitet

Vårriksdagen kommer med all sannolikhet att innebära att blockpolitiken markeras ytterligare. Skatteuppgörelsen kan inte dölja de fundamentala motsättningar som finns mellan socialdemokraternas oförmåga att hantera de ekonomiska balansproblemen och den strategi som trepartiregeringarna dragit upp och som mittenregeringen försöker – om än alltför kraftlöst – att fullfölja. Det är dock inte uteslutet att detta inte räcker för att säkra ett trepartisamarbete efter valet. Det vore i så fall djupt beklagligt.

En trepartiregering representerar den enda möjligheten att förena handlingskraft med ett förnuftigt politiskt innehåll. Trepartialternativets styrka är idag inte ambitionerna hos respektive partiledningar. Den finns på vissa håll men inte på andra. Nej, den ligger i att den ekonomiska verkligheten tvingar fram en politik som socialdemokraterna saknar viljan att föra och mittenpartieran inte har styrkan att ensamma genomdriva. När Olof Palme således talar om att strävan är att isolera moderaterna glömmer han bort att detta ekonomiska och politiska förhållande ger moderaterna en nyckelroll vare sig de är i eller utanför en regering. Det går inte att skrämmas med moderat politik om huvudproblemet är att Sverige behöver mer moderat politik.